

6. FOGLALKOZTATÁSI PROGRAM

6. FOGLALKOZTATÁSI PROGRAM

HELYZETKÉP

Magyarország egyik legsúlyosabb gazdasági és társadalmi problémája a foglalkoztatás kritikusan alacsony szintje. Az elmúlt évek, évtizedek olyan strukturális problémákat hagytak örökül a mai Magyarország számára, amelyek következtében 2010-ben a munkavállalási korú népesség alig fele foglalkoztatott, a társadalom széles rétegei pedig tartósan kiszorultak a munkaerőpiacról.

A foglalkoztatási szint felzárkóztatása nélkül nem lehetséges gazdasági felzárkózás. Az USA és az Európai Unió versenyképességi összehasonlítása világosan jelzi, hogy az USA magasabb GDP-növekedési üteme mögött erősebb termelékenységi dinamika, és jelentősen magasabb foglalkoztatási szint áll.

Mivel a gazdasági növekedés két döntő forrása a termelékenység emelkedése és a foglalkoztatás bővülése, nem véletlen, hogy akkor volt a magyar gazdaság a közép-európai térség éllovasa a gazdasági növekedés szempontjából, amikor a foglalkoztatásban is a legjobb eredményeket érte el. A legfontosabb makrogazdasági területeken – növekedés, egyensúly, reálkeresetek, államadósság/GDP, euróra való érettség – hazánk egyre jobban lemaradt a régiós országokhoz képest 2002 után. A lemaradás nem következhet a ledolgozott órák számából, mert Szlovákiában kevesebbet, Lengyelországban és Csehországban a magyarral azonos számú órát dolgozik egy munkavállaló egy évben.

A termelékenység sem lehet a lemaradás forrása, mert egyedül a szlovák termelékenységi szint magasabb a magyarnál. A gazdasági lemaradás valódi oka a magyar foglalkoztatási szint elmaradása a térség országaihoz képest.

A cseh gazdaságban mintegy 1,2 millióval többen dolgoznak és adóznak, mint a hasonló népességű Magyarországon, míg a lengyel 18%-os, valamint a szlovák 16%-os munkanélküliségi ráta az uniós csatlakozás utáni években gyorsan csökkent, és ezzel párhuzamosan ezekben az országokban a korábbi sinthez képest bővült a foglalkoztatás. A gyors GDP-növekedés és életszínvonal-javulás legfontosabb forrása volt a régió gazdaságaiban a foglalkoztatási szint emelkedése. A lengyel, a cseh és a szlovák makrogazdasági mutatók látványos javulása együtt járt a foglalkoztatás bővülésével, miközben a magyar makrogazdasági mutatók hasonlóan látványos romlása – a hibás gazdaságpolitikai döntések mellett – a rendkívül alacsony foglalkoztatási szintnek is betudható.

A gazdasági konjunktúrát jelző kibocsátási adatok hasonló trend szerint változtak az elmúlt időszakban Magyarországon és az EU-ban, ami a gazdasági folyamatok erős világgazdasági determinációját jelzi. Ezzel szemben a hazai foglalkoztatási folyamatok az európai trendtől eltérően alakultak. Az egyik alapvető probléma, hogy a hazai gazdasági növekedés nem teremt olyan mértékben munkahelyeket, mint más európai országokban. A magyar GDP-növekedés éves adatai 2007-ig minden évben magasabbak voltak, mint az EU-ban, ennek ellenére a foglalkoztatás stagnált.

A stagnáló foglalkoztatás mellett 2002 óta egyre gyorsuló ütemben növekedett a munkanélküliség, 2007 óta a hazai munkanélküliségi ráta meghaladja az uniós átlagot. 2008 végétől a válság a munkanélküliség további – igen jelentős mértékű – növekedését okozta.

Az uniós viszonylatban kirívóan alacsony foglalkoztatási szint mellett a ledolgozott munkaórák számát tekintve Magyarország az uniós átlag közelében van, 1,7 százalékponttal marad el az átlagtól. Ez azt jelenti, hogy Magyarországon kevesen dolgoznak relatíve sokat, miközben a részmunkaidős foglalkoztatás aránya elenyésző. Nehezen tudnak legálisan munkát vállalni azok, akiknek a hagyományos foglalkoztatási keretek között nincs lehetőségük a munkavállalásra. A rugalmas formák jóval kevésbé elterjedtek, mint a nyugat-európai országokban, illetve az atipikus foglalkoztatás keretei között végzett munka egy része nem bejelentett foglalkoztatást jelent.

A globális recesszió következtében a hazai alacsony és stagnáló foglalkoztatási mutatók nemzetközi összehasonlításban tovább romlottak és a hazai foglalkoztatási ráta európai összehasonlításban a legalacsonyabb volt 2010 első negyedévében. Az Eurostat adatai szerint a 15–64 éves népesség körében a hazai mutató 54,5%, az uniós átlag pedig 63,7% volt.

Az európaiaktól eltérő fejlődési irány többek között a magyar munkaerőpiac szerkezeti problémáival is magyarázható. Ha megnézzük az iskolai végzettség szerinti foglalkoztatási rátákat, akkor világosan látszik, hogy Magyarországnak a foglalkoztatás melyik szegmensében a legnagyobb a lemaradása. Ez egyértelműen az alacsony végzettségűek esetében figyelhető meg, ahol az uniós foglalkoztatási mutató majdnem kétszerese a hazainak. Nagyon lényeges különbség, hogy az uniós átlagában nincs olyan nagy mértékű foglalkoztatási különbség az egyes iskolai végzettségi csoportba tartozók között, mint Magyarországon. Annak, hogy nálunk az alacsony végzettségűek nagy része kiszorul a munkaerőpiacról, keresleti és kínálati okai egyaránt vannak, ezért a helyzet javításához is szükség van beavatkozásra mindkét oldalon.

A FOGLALKOZTATÁSI PROGRAM CÉLJAI

A Foglalkoztatás Program elsődleges célja, hogy a potenciális munkavállalók felkészítésével, az elhelyezkedésüket segítő és ösztönző támogatásokkal elősegítse, hogy az Új Széchenyi Terv más programjai keretében minél több új, adózó és fenntartható munkahely jöjjön létre.

Mivel minden teljesítmény csakis versenyben, és csakis munkából születik, ezért a gazdaságpolitika középpontjába – a verseny mellett – a munkát kell állítani. Ma szinte teljes az országban a szakmai konszenzus, hogy a magyar gazdaság egyensúlyi és növekedési problémái mögött nagyrészt az európai viszonylatban kirívóan alacsony foglalkoztatási szint áll. A szakmai egyetértésnél azonban több kell: a gazdaság, a társadalom és az állam működését munkaközpontúvá kell átalakítani. Az Új Széchenyi Terv egészének célja egy olyan gazdaságpolitika megvalósítása, amely elősegíti, hogy Magyarországon egy évtizeden belül 1 millió új, adózó munkahely jöjjön létre.

Az Új Széchenyi Terv középpontjában tehát a foglalkoztatás bővítése áll. Ez elsősorban azt jelenti, hogy az államnak a vállalkozásokat kell olyan helyzetbe hoznia, hogy egyre több embernek tudjanak munkát adni. A helyzetbe hozás döntően a gazdaságpolitika eszközeivel, a szabályozási környezet és az adórendszer alakításával, valamint a támogatási rendszereken keresztül érhető el.

A FOGLALKOZTATÁSI PROGRAM ESZKÖZEI

A program elsősorban a humánerőforrás-fejlesztés eszközeire épít, de emellett kiemelkedő szerepe van a foglalkoztatást ösztönző bér- és járulékutalványoknak is. Ezek a támogatások lehetővé teszik a vállalkozások számára, hogy mérsékeljék munkaerő-költségeiket, és egyúttal hozzájáruljanak azon társadalmi csoportok helyzetének javításához, amelyek támogatás nélkül nem tudnának elhelyezkedni.

Hangsúlyos támogatási eszköz továbbá a vállalkozóvá vagy önfoglalkoztatóvá válás segítése is. A foglalkoztatási célú támogatások folyamatban lévő felülvizsgálata erősíteni fogja az eszközök hatékonyságát, és átláthatóbbá teszi azt a vállalkozások számára.

A támogatások formáját tekintve – a végrehajtási intézményrendszer korlátait figyelembe véve – rövidtávon vissza nem térítendő támogatási formákra lehet építeni, de középtávon az a cél, hogy a visszatérítendő támogatási forma is alkalmazható legyen a foglalkoztatást támogató uniós programok esetében.

Versenyképes munkaerő a vállalkozások számára

A foglalkoztatáspolitikai eszközei elsősorban a foglalkoztathatóság javítását, a munkaerő-kereslet és -kínálat jobb illeszkedését, az állástalanok és más aktív korú munkanélküliek foglalkoztatásának segítését célozzák. Az Új Széchenyi Terv Foglalkoztatási programja csak egy részét foglalja magában azoknak a munkahelyteremtést célzó támogatásoknak, amelyek közvetlen célja az új munkahelyek létrehozása a beruházás és/vagy a bérköltségek támogatásával.

Legyen érdemes legálisan foglalkoztatni, legyen érdemes legálisan munkát vállalni

A foglalkoztatás bővítéséhez elengedhetetlen a szürke- és a feketegazdaság kifehéritése. Ez elsősorban úgy érhető el, ha olyan gazdasági környezetet teremtünk, amelyben sem a munkáltatónak, sem a munkavállalónak nem érdeke a rejtett gazdaságban való részvétel. A be nem jelentett foglalkoztatás a munkavállalókat kiszolgáltatottá teszi, és nem biztosítja számukra a szociális védelemre való jogosultságot, az egészségbiztosítási ellátást, továbbá a megfelelő színvonalú nyugdíjat. A társadalom egészét érintő hatásokat tekintve a be nem jelentett alkalmazottak foglalkoztatása korlátozza a tisztességes versenyt és az adók további mérséklésének mozgásterét.

A fehéritést elsősorban az adórendszer átalakításától, egyszerűsítésétől, átláthatóságának növelésétől, illetve a gazdasági környezet alakításától, az adminisztratív terhek csökkentésétől várjuk. Az Új Széchenyi Terv keretében nyújtott célzott foglalkoztatás-ösztönző támogatások ezeket kiegészítve szintén hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a munkáltatóknak megérje legális formában hátrányos helyzetűeket foglalkoztatni. Ösztönzőkre emellett a munkavállalók oldalán is szükség van: a pénzügyi ellátások feltételeit úgy kell alakítani, hogy a potenciális munkavállalóknak érdekükben álljon, hogy a segély helyett a munkát válasszák.

Az ösztönzés természetesen önmagában nem elégséges, a gazdaságpolitika eszközeivel bővíteni kell a munkalehetőségeket azok számára, akik akarnak és képesek dolgozni.

Alkalmazkodás, rugalmasság, biztonság

A gazdasági, társadalmi és technológiai változások rendkívül gyors és folyamatos alkalmazkodást kívánnak a gazdaság szereplőitől, a vállalkozásoktól, a munkavállalóktól. Az alkalmazkodás rugalmas, de ugyanakkor biztonságos munkaerő-piaci feltételeket kíván meg, ami egyfelől lehetővé teszi a vállalkozások számára az igazodást a változó feltételekhez, másfelől biztosítja a munkavállalók számára a foglalkoztatás

biztonságát, segíti a munkahely megtartását, vagy munkanélküliség esetén az újbóli elhelyezkedést. A rugalmasság és a biztonság együttesen szükségesek ahhoz, hogy a munkaerőpiacon belüli átmenetek – iskolából a munka világába, egyik munkahelyről a másikra, munkanélküliségből vagy inaktivitásból a munka világába, munkából nyugdíjba – az egyén számára pozitív kimenetet eredményezzenek.

Mindehhez széles eszköztárra van szükség, amelyek egy része az Új Széchenyi Terv kereteiközött támogatható, másrésze pedig olyanszabályozási vagy intézményrendszert érintő módosításokat feltételez, amelyek a program keretein kívül valósíthatók meg. A Foglalkoztatási Program a rugalmasság és a biztonság szempontjainak érvényesítéséhez egyrészt az aktív munkaerő-piaci politikák támogatásán keresztül járul hozzá, másrészt a változásokhoz való alkalmazkodás alapvető eszközének tekinti a szak- és felnőttképzés támogatását, az egész életen át tartó tanulás ösztönzését, valamint a család és a munka összehangolását segítő intézkedéseket is.

Kiemelt szerep a magas élőmunka-igényű ágazatoknak

Az új munkahelyek jelentős részét a vállalkozóknak felsőfokú végzettség nélküli emberek számára kell létrehozniuk, hiszen közöttük sok a munkanélküli, vagy inaktív. Az ilyen típusú új munkahelyek döntő többsége három területen jöhet létre: az építőipar, a mezőgazdaság és a hazai turizmus képes tömegesen felszívni a ma nem foglalkoztatott munkaerőt. Ezért a támogatások feltételrendszerét úgy kell alakítani az Új Széchenyi Terv keretében, hogy az elősegítse a magas élőmunka-igényű szektorokban működő vállalkozások foglalkoztatási potenciáljának jobb kihasználását, megerősítését.

Több támogatás a hátrányos helyzetű térségekbe

A munkaerő-piaci helyzet csak akkor javítható érzékelhetően, ha a hátrányos helyzetű térségekben is javulnak a foglalkoztatási kilátások. Ezért a források allokációja során biztosítani kell, hogy a hátrányos helyzetű térségekbe jusson a legtöbb támogatás. Ahol lehetséges, előnyben kell részesíteni azokat a vállalkozásokat, amelyek ezekben a térségekben kínálnak foglalkoztatási lehetőséget, hozzájárulva ezzel a munkaerőpiac területi különbségeinek csökkentéséhez, az elmaradottabb térségek felzárkóztatásához.

Versenyképes szak- és felnőttképzés

A szakképzés alapvető feladata a gazdaság szakemberigényének folyamatos kielégítése. Ezt a funkcióját akkor tudja betölteni, ha a képzés rendszere, szerkezete és tartalma folyamatosan igazodni tud a gazdaság és a munkaerőpiac igényeihez.

A szakképzésnek meghatározó szerepet kell játszania a későbbi munkaerő-piaci hátrányok megelőzésében, a tanulókat fel kell ruházni a foglalkoztathatóságukat biztosító kompetenciákkal, a lemorzsolódás csökkentésén keresztül meg kell előznie az alacsony iskolázottságú népesség újratermelődését. Az Új Széchenyi Terv elsődleges célja a szakképzés és a felnőttképzés terén, hogy erősítse a gazdaság szerepét, ezáltal javítva a szakképzésből kilépők elhelyezkedési esélyeit és a munkaerő versenyképességének javítását.

A FOGLALKOZTATÁSI PROGRAM VÁRHATÓ EREDMÉNYEI

Az Új Széchenyi Terv Foglalkoztatási Programjának legfontosabb várható eredményei:

- ▶ A munkavégző-képesség megtartását és fejlesztését segítő szolgáltatások lehetővé teszik, hogy a vállalkozások rendelkezésére álljon a megfelelően képzett, foglalkoztatható munkaerő;
- ▶ Nő azoknak a munkanélkülieknek a száma, akik segítséget kapnak elhelyezkedésükhöz;
- ▶ Az aktív intézkedések hozzájárulnak a munkaerő-piaci rugalmasság erősítéséhez, a munkaerőpiacon belüli átmenetek sikeres kezeléséhez, javítják a munkában maradás és a munkába való visszatérés esélyét;
- ▶ A foglalkozási rehabilitáció és a nyílt munkaerő-piaci foglalkoztatás ösztönzése révén javul a megváltozott munkaképességű személyek elhelyezkedési esélye;
- ▶ A hátrányos helyzetűek foglalkoztatásában szerepet vállaló non-profit szervezetek tevékenységében meghatározóvá válik a fenntarthatóság és az értékteremtés;
- ▶ A munkahelyteremtő beruházásokat ösztönző támogatás révén nő a vállalkozások által foglalkoztatottak létszáma;
- ▶ Erősödik a mikro-, kis- és középvállalkozások foglalkoztatási potenciálja;
- ▶ A célzott támogatásokon keresztül új munkalehetőségek nyílnak meg az alacsony iskolai végzettségűek számára, a felzárkóztató és szakmai képzések révén munkaerő-piaci esélyeik javulnak;
- ▶ A családbarát munkahelyi formák, gyakorlatok elterjedése segíti a kisgyermekes nők visszatérését a munkaerőpiacra;
- ▶ A helyi szolgáltatások felülvizsgálata és összehangolása, valamint a bölcsődei ellátás és az alternatív ellátási formák kapacitásainak bővítése megkönnyíti a család és a munka összeegyeztetését;
- ▶ Javul a munkavállalók, és ezáltal az őket alkalmazó vállalkozások versenyképessége is;

- A nyelvtanulás és az informatikai készségek fejlesztése széles körben elérhetővé válik azok számára is, akiknek eddig nem volt lehetőségük erre;
- Javul a képzési rendszer „reagáló képessége”, rugalmassága;
- Erősödik a gazdasági szereplők befolyása a képzés tartalmára és szerkezetére;
- Erősödik a vállalkozások szerepe a gyakorlati képzés megvalósításában.

Kapcsolódás az Új Széchenyi Terv más programjaihoz

A Foglalkoztatás program csak akkor lehet eredményes, ha szorosan kapcsolódik az Új Széchenyi Terv más programjaihoz, hiszen az új munkahelyek létrehozása elsősorban nem a foglalkoztatáspolitikai eszközöktől várható, ezek ugyanis javarészt a megfelelő munkaerő-kínálat kialakítását, illetve a kereslet és a kínálat összehangolását célozzák. A munkaerő-kereslet élénkítése, a munkahelyteremtés, a vállalkozások helyzetbe hozása és a versenyképesség növelése a célja az Új Széchenyi Terv vállalkozásfejlesztési programjának, mely a vállalkozások támogatását horizontálisan, a kitörési területek programjaihoz kapcsolódóan a kisvállalkozások megerősödését szolgáló szektorális struktúrában képzei el. Az egyes kiemelt ágazatok programjai ugyanakkor önállóan is hatalmas potenciállal bírnak a munkahelyteremtés és a foglalkoztatás bővítése szempontjából. A zöldgazdasághoz és a turizmushoz fűződő mezőgazdasági fejlesztések, valamint az otthonteremtéshez köthető építőipari beruházások elsősorban a kevésbé képzett, alacsony iskolai végzettségű munkaerő számára biztosíthatnak tömeges foglalkoztatási lehetőséget, míg a kreatív ipar, illetve az egészségipar bizonyos szegmenseibe történő befektetések a magasan kvalifikált szakemberek elhelyezkedését támogatják majd. Jelentős foglalkoztatási létszámigény azonosítható továbbá az energetika és a tranzitgazdaság területén egyaránt. Az Új Széchenyi Terv Foglalkoztatási Programja ugyanakkor hozzájárul a kitörési pontként azonosított gazdasági ágazatok munkaerőigényének kielégítéséhez, képzési programokon és foglalkoztatási támogatásokon, valamint a munkaerő-piaci szolgáltatások támogatásán keresztül.

A FOGLALKOZTATÁSI PROGRAM PRIORITÁSAI ÉS ALPROGRAMJAI

Az Új Széchenyi Terv Foglalkoztatási Programjának 5 fő prioritása a munkaerő-kínálat bővítése, a közvetlen munkahelyteremtés támogatása, a család és a munka összeegyeztetését segítő programok és intézkedések, a versenyképes tudás megszerzésének támogatása, valamint a szakképzés rendszerének fejlesztése.

Az Új Széchenyi Terv Foglalkoztatási programjának prioritásai és alprogramjainak felépítése

► **A munkaerő-kínálat bővítése**

- Munkába állást segítő támogatások és szolgáltatások
- Komplex munkaerő-piaci programok
- Fenntartható és értékteremtő foglalkoztatás a non-profit szektorban

► **Közvetlen támogatás a munkahelyteremtéshez**

- Munkahelyteremtő beruházások támogatása
- A foglalkoztatási potenciál erősítése célzott támogatással

► **A család és a munka összeegyeztetésének segítése**

- Rugalmas foglalkoztatási formák
- Családbarát kezdeményezések támogatása
- Gyermekek napközbeni ellátását biztosító szolgáltatások fejlesztése és kapacitásának bővítése

► **A versenyképes tudás megszerzésének támogatása**

- Munkahelyi képzések támogatása
- Képzési lehetőségek alacsony iskolai végzettségűek számára
- Munkaerő-piaci kulcskompetenciák fejlesztése

► **A szakképzés rendszerének fejlesztése**

- A gazdaság igényeihez igazodó szakképzés támogatása

6.1. A MUNKAERŐ-KÍNÁLAT BŐVÍTÉSE

Helyzetkép

Az előttünk álló kihívások egyike rövidtávon az, hogy a válság következtében munkanélkülivé válók elhelyezkedését segítsük. Az elmúlt időszakban rengeteg ember került a munkaügyi központok látókörébe, a nyilvántartott álláskeresők száma 2010 tavaszán 550 ezer fő körül alakult, ami 27%-kal magasabb, mint a 2008. évi átlag. Nőtt a friss munkanélküliek aránya, azaz azoké, akik kevesebb, mint 12 hónapja kerestek állást (51,6%-ról 57,0%-ra), míg a tartósan, legalább egy éve állást keresők aránya 48,4%-ról 43,0%-ra csökkent. Ezzel a munkakeresés átlagos időtartama is 16,5 hónapra rövidült. Ezek a számok összességében azt mutatják, hogy mára olyanok is szép számmal vannak a munkanélküliek között, akik képzettek, gyakorlottak és normál körülmények között a foglalkoztatottak számát gyarapítanák. Elsődleges feladat, hogy ezeket az embereket minél előbb visszasegítsük a munkaerőpiacra.

Tartós probléma Magyarországon a régiós, illetve területi foglalkoztatási különbségek magas szintje. Ez a fajta területi szétszabdaltság nemzetközi összehasonlításban is rendkívül súlyosnak számít. A legmagasabb foglalkoztatottságú Közép-Magyarország és a legrosszabb helyzetű Észak-Alföldi régió mutatója között 13,5 százalékpont a különbség. A kisebb területi egységek, megyék esetében még nagyobbak a differenciák: a legkedvezőbb mutatókkal rendelkező Budapest (63,3%) és a legrosszabb helyzetű Szabolcs-Szatmár-Bereg megye (44,8%) foglalkoztatottsági rátája közötti különbség közel 20 százalékpont.³ Ugyan a gazdasági válság a kedvezőbb helyzetű munkaerő-piaci területeket érintette súlyosabban, a Magyarországot jellemző területi megosztottságot ez jelentősen nem befolyásolta: a 2 legkedvezőbb helyzetben lévő Közép-Magyarország és Nyugat-Dunántúli régió, valamint a leszakadó, Észak-Magyarország, illetve Észak-Alföld közti különbség alig változott az elmúlt években.

A területi különbségek mellett a népesség egyes csoportjai mentén is súlyos különbségek tapasztalhatók a munkaerő-piaci esélyek és lehetőségek terén.

A fiatalok elsősorban a munkaerőpiacra történő belépés akadályaitól kénytelenek szembesülni. Elhelyezkedési nehézségeiket a válság felerősítette: a korlátozott számú álláshelyért az álláskeresőik közötti „verseny” kiéleződött, ebben a munkatapasztalattal rendelkező munkanélküliek jóval kedvezőbb pozícióban vannak, így az üres álláshelyek számának csökkenésével egyre kisebb eséllyel tudnak a pályakezdők a munkaerőpiacra belépni, egyre nagyobb hányaduk kezdi munkanélküliként a pályafutását. Az elmúlt évtizedben a 15–24 éves korcsoport foglalkoztatási rátája jelentősen romlott, részben mivel kitolódott az oktatásban töltött időtartam (1998-ban 34%, míg 2008-ban már csak 20% volt ez az érték). A válság hatására ez a folyamat felerősödött: a korcsoport foglalkoztatása 18,1%-ra esett. A fiatal munkanélküliek száma ugyanakkor folyamatosan növekedett – 2009-ben a munkanélküliségi ráta ebben a korcsoportban a 25%-ot is meghaladta.

Más típusú akadályokkal kell megküzdeniük az idősebb munkavállalóknak. Noha a nyugdíjpolitikai intézkedéseknek köszönhetően 2000 után növekedésnek indult az idősek foglalkoztatása és aktivitása, az 55–64 éves korcsoport munkaerő-piaci mutatói továbbra is jelentősen elmaradnak mind az uniós hasonló korcsoport, mind a hazai teljes népesség adataitól, mely részben a 90-es évek inaktivitásra ösztönző szociálpolitikájából fakad. A nyugdíjkorhatár emelése következtében egyre több idős ember maradt a munkaerőpiacon, ami pozitív fejleménynek tekinthető, de közben a munkalehetőségek nem bővültek. Jelenleg az 55–64 éves népesség kevesebb, mint egyharmada foglalkoztatott Magyarországon – a munkanélküliek aránya

³ 15-64 éves korcsoportra vonatkozó adatok.

ugyanakkor folyamatosan növekszik ebben a korcsoportban. Az idősebb korosztályok foglalkoztatásának elősegítése kulcsfontosságú a szociális ellátórendszerek – különösen a nyugdíjrendszer – fenntarthatósága szempontjából.

Magyarország kedvezőtlen foglalkoztatási statisztikáinak egyik fő okozója az alacsony iskolai végzettségűek kritikusan alacsony foglalkoztatási szintje.

A gazdasági szerkezetváltás következtében ezen emberek többsége a munkaerőpiacon kívül rekedt megfelelő munkalehetőségek híján, reintegrációjuk, aktivizálásuk pedig a sokszor többéves inaktív periódus után komoly kihívást, illetve nehézséget jelent. A munkaerőpiac keresleti oldala jelenleg nem képes felszívni az alacsonyan képzett, illetve szakképzettség nélküli embereket, így többségük inaktív marad, vagy a szürke/fekete gazdaságban talál jövedelemszerző munkát. Bár a gazdasági visszaesés elsősorban a szakképzettséget igénylő munkahelyek számának csökkenését eredményezte, és a regisztrált álláskeresőik között mérséklődött a legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya, összlétszámuk a megugró munkanélküliség miatt tovább nőtt. Ráadásul a válság következtében leépítettek többsége rendelkezik valamilyen szakképzettséggel, így az új álláshelyekért folyó versenyben az alacsony iskolai végzettségű munkavállalók az eddigieknél is rosszabb eséllyel indulnak.

Szintén alacsony a foglalkoztatottság és az aktivitás szintje a megváltozott munkaképességű személyek körében, ami részben azzal magyarázható, hogy az elmúlt két évtizedben a rokkantsági ellátások igen széles kör számára tették lehetővé a munkaerőpiacról való tartós kivonulást. Elhelyezkedési esélyeiket emellett döntően befolyásolja a megfelelő foglalkozási rehabilitációs és egyéb szolgáltatások hiánya, és a munkáltatók részéről tapasztalható előítéletek.

A munkaerő-kínálat bővítése prioritás céljai

- A válság következtében felduzzadt munkanélküliség kezelése;
- A régiós és területi foglalkoztatási egyenlőtlenségek csökkentése;
- A fiatalok elhelyezkedésének segítése;
- Az idősebb korosztályok aktivitásának megőrzése;
- Az alacsony iskolai végzettségűek, szakképzetlenek foglalkoztatásának elősegítése;
- A megváltozott munkaképességűek munkaerőpiacra való belépésének, vagy visszatérésének támogatása.

A munkaerő-kínálat bővítése prioritás alprogramjai

Munkába állást segítő támogatások és szolgáltatások

A munkaerő-kínálat bővítésének elsődleges eszközét az aktív munkaerő-piaci politikák jelentik. Az aktív munkaerő-piaci politikák azokat a szolgáltatásokat, ösztönzőket és támogatásokat jelentik, amelyeket az állam elsősorban a munkanélküli személyek számára nyújt álláskeresésük, újbóli elhelyezkedésük segítése és ösztönzése, foglalkoztathatóságuk javítása és a pénzübeli ellátások igénybevétele idejének csökkentése érdekében. Emellett fontos szerepet játszanak az aktivitás, a munkaerőpiachoz való kötődés megőrzésében, a munkaerőpiacon belüli átmenetek, státusváltások kezelésében, miközben a foglalkoztatási támogatások rendszerén keresztül lehetővé teszik a vállalkozások számára a munkaerő-költségek mérséklését. Az aktív munkaerő-piaci politikák legfontosabb üzenete az, hogy a munkanélküli egyén felelőssége, hogy aktívan állást keressen, s ehhez ad segítséget az állam szolgáltatások és támogatások formájában.

A gazdasági növekedés beindulását a foglalkoztatás bővülése, a munkanélküliség csökkenése várhatóan késleltetve követi majd. Ez azt jelenti, hogy a foglalkoztatás dinamikus növekedésével reálisan az előttünk álló tízéves időszak második harmadától lehet számolni. Az időszak első felében tehát meghatározó szerepe lesz az aktivitás megőrzését, a munkanélküliek foglalkoztathatóságának javítását szolgáló aktív munkaerő-piaci programoknak, támogatásoknak, és az ezeket megvalósító foglalkoztatási szolgálatnak. Csak ezeken az intézkedéseken keresztül érhető el, hogy az állástalanok ne távolodjanak el a munka világától, ne veszítsék el munkavégző képességüket, és a munkalehetőségek bővülésével készek és képesek legyenek munkába állni.

Az aktív munkaerő-piaci politikák kettős célt szolgálnak

- ▶ A regisztrált álláskereső minél nagyobb hányadát kell lefedni, illetve elérni az elhelyezkedést ösztönző és segítő munkaerő-piaci szolgáltatásokkal és támogatásokkal annak érdekében, hogy foglalkoztatható munkaerő-forrást jelentsenek a vállalkozások számára;
- ▶ A közfoglalkoztatás helyett a versenyszféra felé kell terelni azt, aki akar és képes dolgozni.

A munkavállalás ösztönzése és az elhelyezkedés segítése érdekében az aktív munkaerő-piaci politikák rendszerének átalakítása az alábbi eszközökkel lehetséges

- ▶ A foglalkoztatási célú támogatások rendszerének átláthatóbbá, egyszerűbbé tétele;
- ▶ A foglalkoztatási célú támogatások arányának növelése, a bér- és bérköltség-támogatások feltételeinek felülvizsgálata;

- A munkaerő-piaci képzések támogatásának célzottabbá tétele;
- A közfoglalkoztatás helyett elsősorban a nyílt munkaerő-piaci foglalkoztatás támogatására kell a hangsúlyt helyezni, elősegítve ezzel a kkv-k foglalkoztatási potenciáljának megerősítését is;
- A hazai és az uniós forrásból finanszírozott foglalkoztatási programokat össze kell hangolni, javítva ezáltal a célzottságukat és az eredményességüket.

A legfontosabb támogatások és szolgáltatások

- A munkaerő-piaci képzés támogatása a képzés költségeinek támogatásával, keresetpótló juttatás állás keresők részére;
- Bértámogatás a foglalkoztatás bővítése érdekében, hátrányos helyzetű állás keresők felvétele esetén – elsősorban mikro-, kis- és középvállalkozások részére;
- Munkagyakorlat-szerzés támogatása a munkaerőpiacon leghátrányosabb – évente meghatározott – állás keresői kör részére a teljes bérköltség, vagy a bérköltségek nagyobb részének átmeneti biztosításával;
- A vállalkozóvá válás támogatása – tőkejuttatással, képzés, szaktanácsadás biztosítása mellett, és/vagy megélhetési támogatás a vállalkozás indításának első évében;
- Munkahelymegőrzés átmeneti problémákkal küzdő munkaadók esetében;
- Mobilitási támogatások.

A források nagyobb része a területi munkaügyi központok és munkaügyi tanácsok döntései alapján decentralizáltan használható fel. A decentralizálás alapja a térségek munkaerő-piaci helyzete alapján, egy objektív elosztási modell szerint kerül allokálásra.

Az aktív munkaerő-piaci politikák végrehajtása a foglalkoztatási szolgálat feladata. A foglalkoztatási szolgálat a munkanélküliek munkához jutásának segítségével és támogatásával, a munkavállalók munkaerő-piaci igényeihez való alkalmazkodásának elősegítésével, a munka nélkül maradók ellátásával, a munkaadók munkaerő-szükségletének kielégítésével tudja mérsékelni a munkanélküliséget, ily módon csökkentve a társadalmi feszültségeket.

A munkavállalók elsődlegesen azt várják a foglalkoztatási szolgálattól, hogy segítse a mielőbbi álláshoz jutásukat, illetve a munkanélküliség időszakában biztosítson egy olyan támogató rendszert, mely foglalkoztathatóságuk javítása révén segíti a mielőbbi munkavállalásukat, foglalkoztatásukat. A munkaadók pedig mindenekelőtt olyan szolgáltató szervezet működését igénylik, mely gyorsan és rugalmasan elérhető, ugyanakkor megfelelően kvalifikált munkavállalókat közvetít, illetve munkaerő-piaci információkat nyújt számukra.

Komplex munkaerő-piaci programok

A komplex, sok szempontból rugalmas, főleg a hátrányos helyzetű célcsoportok elhelyezkedési esélyeinek érdemi javítására szolgáló munkaerő-piaci programokkal 2000-től egészült ki a munkaügyi központok eszköztára, és ezzel egy minőségileg új, szakmailag kimagaslóan eredményes aktív intézkedés jött létre.

A munkaerő-piaci programok lényege a támogatások és szolgáltatások csomagba rendezése, többféle támogatás és szolgáltatás ötvözése a hátrányos helyzetű munkanélküliek elhelyezkedésének segítésére. Céljuk, hogy segítsék azon hátrányos helyzetű munkanélküliek (alacsony iskolai végzettségűek, pályakezdők, idősebb korosztályok, gyes/gyed után visszatérők, megváltozott munkaképességűek, stb.) munkába állását és munkában maradását, akik esetében a hagyományos munkaerő-piaci eszközök kevésbé lehetnek eredményesek.

A munkaerő-piaci programokon belül az eddigieknél nagyobb hangsúlyt szükséges helyezni a foglalkoztatási típusú támogatásokra, az önfoglalkoztatóvá válás és a vállalkozóvá válás támogatására.

A munkáltatók, vállalkozások részére nyújtható foglalkoztatási célú támogatások

- ▶ Foglalkoztatást segítő támogatások (bértámogatás, bérköltség-támogatás), különös tekintettel a kkv-kra;
- ▶ A foglalkozás-egészségügyi és képzési alkalmassági vizsgálatok támogatása.

Az álláskeresőik részére nyújtható támogatások és szolgáltatások

- ▶ Vállalkozóvá válás támogatása – tőkejuttatással, képzés, szaktanácsadás biztosítása mellett, és/vagy megélhetési juttatás a vállalkozásindítás első évében;
- ▶ Mobilitási támogatás;
- ▶ Munkába járással összefüggő helyi és helyközi utazási költségek megtérítése;
- ▶ Munkaerő-piaci képzés támogatása;
- ▶ Munkaerő-piaci szolgáltatások;
- ▶ Humán szolgáltatások (pl. mentori), és szolgáltatások igénybevételéhez kapcsolódó támogatások.

A fenti támogatásokat és szolgáltatásokat komplex módon, személyre szabottan nyújtja a foglalkoztatási szolgálat, ezzel segítve az eredményes munkaerő-piaci integrációt. A megváltozott munkaképességű személyek esetében egyéni rehabilitációs tervek készülnek, így ők az elhelyezkedést, a munkaerő-piaci beilleszkedést segítő támogatást kaphatnak.

A foglalkoztatási szervezet programjai mellett a szakképzést és a gyakorlati tapasztalatszerzést is magukban foglaló, a hátrányos helyzetűeket segítő

szervezetekre és a vállalkozások együttműködésére építő programokra is szükség van. Ezek egyrészt lehetőséget kínálnak az iskolarendszerű képzésből lemorzsolódott fiatalok, és általában a szakképzettséggel nem rendelkezők számára, hogy szakmát szerezzenek a foglalkoztatással szervesen összekapcsolódó képzés keretében, másrészt lehetővé teszik a vállalkozások munkaerőigényének célzott kielégítését. Ilyen lehet mindenekelőtt az építőipari szakmákhoz kapcsolódó gyakorlati képzés, amely összekapcsolható az Új Széchenyi Terv keretében megvalósuló beruházások által generált munkalehetőségekkel.

A komplex munkaerő-piaci programok finanszírozási forrását jellemzően az uniós források biztosítják. Ezért a megvalósításukhoz, eredményességükhöz döntően szükséges az is, hogy az uniós támogatások felhasználására kiépült intézményrendszer egyszerűsítése, rugalmasabbá tétele mielőbb megtörténjen.

Fenntartható és értékteremtő foglalkoztatás a non-profit szektorban

A non-profit szervezetek fontos szerepet töltenek be a hátrányos helyzetűek, különösen a megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatásában és foglalkoztathatóságuk javításában. A társadalmi, közösségi célok érdekében végzett tevékenységük akkor lehet igazán sikeres, ha működésükben ötvözni tudják a társadalmi szempontokat és a vállalkozói szellemet, ez ugyanis a fenntarthatóság záloga. „Társadalmi vállalkozásokként” tevékenységüket a tényleges piaci igényekhez igazítva kell végezniük, miközben üzleti modelljüket a hátrányos helyzetű csoportok szükségleteinek figyelembevételével kell kialakítaniuk.

Az Új Széchenyi Terv keretében – szakítva a működésüket kizárólag állami forrásokra alapozó szervezetek szubvencionálásával – az a cél, hogy a pályázati lehetőségek és a vállalkozói attitűd erősítése révén segítsük a non-profit szervezeteket, hogy a társadalmi célok megvalósításához fenntartható módon járuljanak hozzá. Támogatni kell többek között azokat az innovatív kezdeményezéseket, amelyek a gazdasági és a munkaerő-piaci változásokra reagálva újszerű megoldásokat keresnek a foglalkoztatási lehetőségek bővítése érdekében.

A munkaerő-kínálat bővítése prioritás várható eredményei

Az aktív munkaerő-piaci intézkedések akkor tekinthetők eredményesnek, ha

- ▶ a munkavégző-képesség megtartását és fejlesztését segítő szolgáltatások lehetővé teszik, hogy a vállalkozások rendelkezésére álljon a megfelelően képzett, foglalkoztatható munkaerő,
- ▶ nő azoknak a munkanélkülieknek a száma, akik segítséget kapnak elhelyezkedésükhöz,

- ▶ hozzájárulnak a munkaerő-piaci rugalmasság erősítéséhez, a munkaerő-piacon belüli átmenetek sikeres kezeléséhez, javítják a munkában maradás és a munkába való visszatérés esélyét,
- ▶ a foglalkozási rehabilitáció és a nyílt munkaerő-piaci foglalkoztatás ösztönzése révén javul a megváltozott munkaképességű személyek elhelyezkedési esélye,
- ▶ a hátrányos helyzetűek foglalkoztatásában szerepet vállaló non-profit szervezetek tevékenységében meghatározóvá válik a fenntarthatóság és az értékteremtés.

6.2. KÖZVETLEN TÁMOGATÁS A MUNKAHELYTEREMTÉSHEZ

Helyzetkép

Az elmúlt évek bebizonyították, hogy a gazdasági növekedés nem hozza magával automatikusan a munkahelyek számának növekedését. Különösen aggasztó, hogy az alacsony iskolai végzettségűek számára kevés legális munkalehetőséget kínál a gazdaság, többségük csak a közfoglalkoztatás keretében, vagy a feketegazdaságban talál munkát.

Az utóbbi évek gazdaságpolitikája teljesen eredménytelen maradt a munkaerő iránti kereslet élénkítésében, beleértve azt is, hogy a fejlesztéspolitika, az uniós forrásokból megvalósuló beruházások és egyéb konstrukciók nem jártak érzékelhető foglalkoztatási hatással annak ellenére sem, hogy soha nem látott mértékű támogatás állt rendelkezésre. Ez részben abból fakadt, hogy – bár fő célként a foglalkoztatást és a növekedést deklarálta a fejlesztési terv – a konkrét megvalósítás során ezeknek a céloknak az érvényesítése elmaradt, és a nyomon követési rendszer sem volt alkalmas arra, hogy a foglalkoztatási hatásokat mérje és számon kérje. Az egyik legfontosabb kihívás az Új Széchenyi Terv előtt, hogy ezen a gyakorlaton változtasson, és a fejlesztési forrásokat oly módon használjuk fel, hogy azok a tartós, dinamikus gazdasági növekedést és a foglalkoztatás jelentős bővülését eredményezzék.

A Közvetlen támogatás a munkahelyteremtéshez prioritás céljai

A kormányprogram középpontjában a foglalkoztatás bővítése, tíz év alatt 1 millió új és adózó munkahely létrehozása áll. Ezt a kormány elsősorban a vállalkozások működési feltételeinek könnyítésével, a gazdasági környezet alakításával kívánja elérni. A vállalkozások helyzetbe hozása a gazdaságpolitika eszközeivel, a szabályozási környezet és az adórendszer alakításával, valamint a fejlesztéspolitika eszközeivel érhető el. Ahhoz, hogy a foglalkoztatás bővülése és a gazdasági növekedés együtt járjon, olyan gazdaságpolitikára van szükség, amely támogatja, ösztönzi a

foglalkoztatást, kiemelt figyelmet fordítva az alacsony iskolai végzettségűek elhelyezkedésének segítésére. Ennek egyik – de messze nem kizárólagos – eszköze a munkahelyteremtés közvetlen támogatása.

A Közvetlen támogatás a munkahelyteremtéshez prioritás alprogramjai

Munkahelyteremtő beruházások támogatása

A munkahelyteremtés közvetlen támogatása olyan beruházások, illetve vállalkozás-fejlesztési projektek előmozdítását foglalja magában, amelyeknek közvetlen eredményeként tartósan és jelentősen növekszik a nyertes vállalkozások munkavállalói létszáma. Elsősorban a növekedési potenciállal rendelkező kis- és középvállalkozások támogatását célozza. Emellett a kiemelkedő nemzetgazdasági jelentőségű beruházást tervező nagyvállalatoknak is ad támogatást, amelyek a beruházás révén jelentős számú új munkahelyet hoznak létre, és amelyek kiterjedt beszállítói hálózaton keresztül számos kkv termékeinek/szolgáltatásainak jelentenek biztos piacot. A magas foglalkoztatási hatású munkahelyteremtő beruházásokhoz kapcsolódóan támogatható:

- ▶ a munkaerő-költségek egy része,
- ▶ az eszközbeszerzés, vagy IT fejlesztéshez kapcsolódó vállalkozás-fejlesztés: infrastruktúra és ingatlan beruházás, licenc/know-how, piacra jutás támogatása, vállalati HR fejlesztés, tanácsadás, környezeti és minőségirányítási rendszerek.

A jelentős létszámbővítéssel járó beruházások támogatása mellett a mikro-, kis- és középvállalkozások munkahelyteremtő beruházásait is támogatni szükséges. Az e vállalati körben megvalósuló támogatás esetében a vállalkozások által foglalkoztatottak létszámának növelése érdekében a cég vagy egyéni vállalkozó már két új munkahellyel történő bővítés esetén is beruházási támogatásban részesülhet.

Az új munkahelyek létrehozása elsősorban nem a közvetlen munkahelyteremtést célzó támogatásoktól várható. Ezeknek a támogatásoknak ugyanakkor fontos szerepük lehet abban, hogy a támogatások feltételrendszerében megjelenő ösztönzőkkel segítsék, hogy a hátrányosabb helyzetű térségekben is jöjjenek létre új munkahelyek, és a létrejövő új munkahelyeket lehetőleg munkanélküliekkel töltsék be a beruházó vállalkozások. A direkt támogatásoknak hangsúlyozottan complementer – az egyéb gazdaságfejlesztő intézkedéseket kiegészítő – szerepe van.

A foglalkoztatási potenciál erősítése célzott támogatással

A munkahelyteremtő beruházások átfogó támogatása mellett szükség van olyan támogatási formákra is, amelyek célzott módon nyújtanak támogatást egy-egy specifikus vállalati kör számára a foglalkoztatás bővítése érdekében. A célzás alapja

lehet szektorális, igazodva az Új Széchenyi Terv kiemelt ágazataihoz. Ennek egy példája lehet az a támogatás, ami az alacsony iskolai végzettségűek foglalkoztatását a biotermékek előállításában kívánja bővíteni. A biotermékek előállítása versenyképes, növekedési potenciállal rendelkező szektor, amely jelentős élőmunkaigényű tevékenységekre is épül. Ennek révén a képzetlenek is bekapcsolódhatnak egy perspektívával rendelkező szektor által generált gazdasági növekedésbe. A támogatás célja az alacsony iskolai végzettségűek számára tartós és fenntartható, versenyképes munkalehetőség biztosítása. A konstrukció eredményeképpen

- ▶ a munkanélküli helyi lakosok munkához és jövedelemhez jutnak, ezáltal családjuk életkörülményei javulnak,
- ▶ a piacképes biotermékek iránti növekvő kereslet miatt bővül a helyben előállítható késztermékek köre, a helyi vállalkozások megerősödnek.

Szintén célzott támogatásnak tekinthető a mikro-vállalkozások speciális igényeihez és lehetőségeihez igazodó pályázat, ami egy-két fő új munkavállaló felvételéhez és a vállalkozás versenyképességének javításához nyújt támogatást

- ▶ a foglalkoztatáshoz kapcsolódó költségek támogatásával,
- ▶ az üzleti infrastruktúra fejlesztésével,
- ▶ magas színvonalú technológia alkalmazásával,
- ▶ környezetvédelmi előírások teljesítésének elősegítésével,
- ▶ az innovációt elősegítő humán erőforrás (menedzsment és alkalmazottak) fejlesztésével,
- ▶ a vállalkozói szellem erősítésével,
- ▶ az eszközpark bővítésével, korszerűsítésével.

A Közvetlen támogatás a munkahelyteremtéshez prioritás várható eredményei

A munkahelyteremtés közvetlen támogatása az átfogó gazdaságpolitikai intézkedéseket kiegészítve hozzájárul ahhoz, hogy

- ▶ a munkahelyteremtő beruházásokat ösztönző támogatás révén nő a vállalkozások által foglalkoztatottak létszáma,
- ▶ erősödik a mikro-, kis- és középvállalkozások foglalkoztatási potenciálja,
- ▶ a célzott támogatásokon keresztül új munkalehetőségek nyílnak meg az alacsony iskolai végzettségűek számára.

6.3. A CSALÁD ÉS A MUNKA ÖSSZEEGYEZTETÉSÉT SEGÍTŐ INTÉZKEDÉSEK

Helyzetkép

A tapasztalatok azt mutatják, hogy azokban az országokban magasabbak a születési/termékenységi ráták, ahol magas szintű a női foglalkoztatottság, a szülők több gyermeket vállalnak ott, ahol a családi és a munkahelyi kötelezettségek összeegyeztetésére kiemelt figyelmet fordítanak. Az elmúlt időszakban ezen a területen nálunk alig történt előrelépés, a statisztikák alapján jelentősen elmarad a kisgyermekkel rendelkező nők foglalkoztatása mind a kisgyermekkel nem rendelkező nőkhöz, mind az unióban élő, hasonló élethelyzetben lévőkhöz képest.

A 20–49 év közötti 0–6 éves gyermekkel rendelkező nők és a gyermektelen nők foglalkoztatási rátája közötti különbség az EU27 tagállamában átlagosan körülbelül 12%, míg Magyarországon ennek csaknem a háromszorosa. Ez többek között összefügg a munkaerőpiactól távol töltött viszonylag hosszú időszakkal.

Jelenleg a család és a munka összeegyeztetését, a családok választási lehetőségeit nagymértékben korlátozza, és ezáltal a gyermekvállalást is kedvezőtlenül befolyásolja, hogy korlátozott a megfelelő minőségű gyermekgondozási szolgáltatásokhoz való hozzáférés.

A Család és a munka összeegyeztetését segítő prioritás céljai

A gyermekellátási szabályok korszerűsítése, a gyermekellátó intézményrendszer bővítése, a munkavállalási kedv növelése, a rugalmas foglalkoztatási lehetőségek elterjesztése és a munkaerő-piaci kereslet élénkítése egyaránt fontos lépések lehetnek a kisgyermekes szülők problémáinak megoldása, a gyermekvállalási hajlandóság növelése felé.

A kisgyermekes nők foglalkoztatása szempontjából fontos a rugalmas foglalkoztatás lehetőségének biztosítása. Ezért a foglalkoztatási támogatások rendszerét úgy kell alakítani, hogy minden támogatást – egyenlő feltételek mellett – a rugalmas foglalkoztatáshoz is igénybe lehessen venni. Fontos ugyanakkor figyelembe venni, hogy bármilyen támogatás, ami a részmunkaidőt a teljes munkaidős foglalkoztatáshoz képest aránytalanul kedvezményezi, arra ösztönözheti a vállalkozásokat, hogy a meglévő teljes munkaidős állásokat alakítsák át részmunkaidős foglalkoztatássá, vagy teljes munkaidő helyett részmunkaidőben vegyenek fel hivatalosan új munkavállalót, miközben valójában teljes munkaidőben (részben feketén) foglalkoztatják. Ezért nagyon körültekintően kell bármilyen ilyen célú támogatás feltételrendszerét kialakítani.

A Család és a munka összeegyeztetését segítő prioritás alprogramjai

Rugalmas foglalkoztatási formák

A vállalatok alkalmazkodóképességének, termelékenységének növelésére, illetve a munkaerőpiactól távol maradók aktivizálására egyaránt megoldást jelenthet a nem hagyományos (atipikus) foglalkoztatási formák elterjesztése, olyan új munkalehetőségek feltárása, amelyek rugalmasan illeszkednek a munkaerő-piaci szereplők igényeihez, ugyanakkor megteremtik a foglalkoztatás biztonságának feltételeit. A rugalmas foglalkoztatási formák elterjesztését elsősorban átfogó intézkedésekkel, a munkáltatók ösztönzésével, a foglalkoztatási költségek célzott csökkentésével kívánja elérni a kormány, de emellett az Új Széchenyi Terv pályázatai is hozzájárulhatnak az atipikus foglalkoztatási formákban rejlő, ma még kihasználatlan lehetőségekhez.

Családbarát kezdeményezések támogatása

A gyermekvállalás ösztönzése és segítése érdekében a kormánynak az a célja, hogy biztosítsa a családok számára a tényleges választási lehetőséget a munkavállalás és a családi élet összehangolása terén. Ebben döntő szerepe lehet a helyi intézményeknek és a munkáltatóknak is. Az önkormányzatok és a helyi intézmények a szolgáltatások összehangolásával, családbarát szempontú felülvizsgálatával sokat tehetnek azért, hogy megkönnyítsék a családok mindennapjait. Ezért kell támogatni azokat a helyi kezdeményezéseket, amelyek a térségi vagy települési szolgáltatások működésének ilyen irányú vizsgálatát és átalakítását szolgálják. Emellett azoknak a vállalkozásoknak is érdemes támogatást nyújtani, amelyek vállalják, hogy a munkaidőrendszerük felülvizsgálatával, átalakításával, családbarát szolgáltatások kialakításával, bevezetésével segítik a munkavállalókat abban, hogy a munka mellett a családi életben is helytálljanak.

Pályázat útján lehet segíteni a vállalkozásoknál

- a munkahelyi rugalmasság lehetőségeinek feltárását,
- a rugalmas munkaszervezési formák kialakítását, bevezetését, és a bevezetéshez, valamint működéshez szükséges feltételek megteremtését,
- rugalmas, az élethelyzetet figyelembe vevő humánerőforrás-gazdálkodás kialakítását.

Gyermekek napközbeni ellátását biztosító szolgáltatások fejlesztése és kapacitásának bővítése

A család és a munka összehangolásához elengedhetetlen a bölcsődei és az egyéb alternatív ellátási formák fejlesztése, kapacitásainak bővítése, amihez az infrastruktúra fejlesztésére is szükség van. A gyermekfelügyelet helyi szinten történő, a munka-

vállaló igényeihez rugalmasan igazodni képes, alternatív módon való megszervezése hatékony eszköz lehet a kisgyermekes szülők munkaerő-piaci részvételének növeléséhez, valamint munkahely-megtartási esélyeik növeléséhez. Hosszabb távon a gyermekek nappali ellátását biztosító szolgáltatások finanszírozási rendszerének átfogó átalakításával teremthetők meg annak feltételei, hogy a kisgyermekes szülők minél nagyobb hányada vehesse igénybe a bölcsődei vagy egyéb ellátási formákat. A szolgáltatások bővítése ráadásul új munkalehetőségeket is teremthet, jellemzően nők számára.

A Család és a munka összeegyeztetését segítő prioritás várható eredményei

A fenti támogatási eszközök hozzájárulnak ahhoz, hogy

- ▶ a családbarát munkahelyi gyakorlatok és a rugalmas munkaszervezési formák elterjedésével segítsék a kisgyermekes nők visszatérését a munkaerőpiacra,
- ▶ a helyi szolgáltatások felülvizsgálata és összehangolása, valamint a bölcsődei ellátás és az alternatív ellátási formák kapacitásainak bővítése megkönnyíti a család és a munka összeegyeztetését.

6.4. A VERSENYKÉPES TUDÁS MEGSZERZÉSÉNEK TÁMOGATÁSA

Helyzetkép

A versenyképesség alapvető feltétele a versenyképes, képzett, megfelelő munkavállalási képességekkel bíró munkaerő, a gazdaság igényeihez rugalmasan illeszkedő szakképzés. A tudásalapú gazdaság fontos ismérve az új ismeretek átadása, a készségek begyakorlása. Az ismeretátadás helyszíne az iskola, de tanulni nem csak fiatal életkorban szükséges, mert a technikai haladással felgyorsul az ismeretek elavulása, másfelől előfordulhat, hogy felnőtt korban többször is szakmát kell váltani. A nemzetközileg egységes módszertan alapján végzett vizsgálatok szerint hazánk felnőtt lakosságának mindössze 9%-a vesz részt oktatásban/képzésben. Ezzel Magyarország utolsó az EU tagállamai között, ahol a képzésben résztvevők aránya átlagosan 36%-os. A felnőttkori tanulás terén súlyos aránytalanságokat tapasztalhatunk. Akiknek a legnagyobb szükségük lenne a tanulásra, azok nem vesznek részt benne, például az alacsony iskolai végzettségűek, az idősebbek és a kistélepeken élők részvétele a felnőttkori tanulásban messze elmarad a szükségéstől és a lehetőségestől.

A foglalkoztatottak folyamatos szakmai képzésének meghatározó szerepe van a vállalatok fejlődésében, versenyképességében. A gazdálkodó szervezetek csupán kisebb hányada támogatja azonban alkalmazottainak szakmai (tovább)képzését.

A munkavállalók képzésben való részvétele a különböző területeken aránytalan. Vannak szakmák, ahol jogszabályilag kötelező a továbbképzés – tanárok, egészségügyi dolgozók, köztisztviselők, gázszerelők, mérlegképes könyvelők stb. –, miközben a vállalkozások egy jelentős része – jellemzően a kisebb vállalkozások, nem tudják finanszírozni saját munkavállalóik képzését.

A Versenyképes tudás megszerzésének támogatása prioritás céljai

A prioritás legfontosabb célja, hogy felkínálja a tanulás lehetőségét azok számára, akiknek erre ma nincs lehetőségük. Mindenekelőtt az alacsony iskolai végzettségűeknek kívánja biztosítani a lehetőséget az alapfokú végzettség megszerzésére, a kulcskompetenciák fejlesztésére és/vagy a szakképzésben való részvételre. További cél a mikro-, kis- és középvállalatok ösztönzése a saját munkavállalóik képzésére.

A Versenyképes tudás megszerzésének támogatása prioritás alprogramjai

Munkahelyi képzések támogatása

Fontos, hogy a munkáltatók megtérülő befektetésnek tekintsék a munkavállalók képzését, az egyének pedig felismerjék a tudás és a készségek folyamatos fejlesztésének jelentőségét saját életminőségük és munkaerő-piaci lehetőségeik javítása szempontjából. Ehhez az állam célzott, az egyéni lehetőségekhez és a vállalati igényekhez egyaránt igazodó képzési támogatási rendszeren keresztül tud ösztönzést és támogatás biztosítani. A támogatott képzési programok hozzájárulhatnak a munkavállalás szempontjából hátrányos helyzetbe került, vagy a társadalmi-gazdasági változások miatt munkahely- és/vagy szakmaváltásra kényszerülő felnőttek foglalkoztathatóságának javításához. Az Új Széchenyi Terv keretében kiemelten kell kezelni azokat a képzéseket, amelyek az egészségiparhoz, a zöldgazdasághoz, az építőiparhoz, a kreatív iparágakhoz és a digitális kompetenciák fejlesztéséhez kapcsolódnak, kiegészítve, erősítve a beruházási típusú támogatásokat. A képzési támogatás révén lehetőség nyílik a saját munkavállalók szakmai és idegen nyelvi képzésére is.

Képzési lehetőségek alacsony iskolai végzettségűek számára

A felnőttképzési programok célja a felnőttkori tanulás ösztönzése: az iskolai hiányok pótlása, a megkopott kompetenciáknak a kor követelményeihez történő igazítása, a vállalkozások versenyképességének növelése, a felelős állampolgári magatartás kialakulásához való hozzájárulás. A felnőttképzésben több forrás teremti meg a keresletet: az állami költségvetés, a vállalkozások bevétele, az egyének jövedelme együttesen jelenik meg a felnőttképzési piacon. Ezt egészíti ki a jelentős uniós támogatás. A támogatás célja, felhasználásának alapelve, hogy a támogatás oda kerüljön, ahol a források hiánya megakadályozza a felnőttképzésben való részvételt. A felnőttképzési programok támogatásának kulcskérdése, hogy a támogatáspolitikát a gazdaság igényeire reagáljon.

Az alacsony iskolai végzettségűek esetében a felnőttképzés egy újabb esélyt jelent arra, hogy a munkaerőpiacra való belépéshez, illetve a munkaerőpiacon való tartós megkapaszkodáshoz szükséges iskolai és/vagy szakmai végzettséget megszerezzék. Az alacsony iskolai végzettségűek számára meghirdetett programokat nagyon jól kell célozni, ha biztosítani akarjuk, hogy a források tényleg eljussanak ehhez a réteghez – nehogy más, könnyebben képzésbe vonható réteg elszívja a rendelkezésre álló forrásokat.

A képzések terén prioritásnak kell tekinteni a jelentősebb foglalkoztatási potenciállal rendelkező szektorokat (pl. gépészet, építőipar, kereskedelem-vendéglátás, turizmus). Annak érdekében, hogy az ország minden térségében lehetőség legyen a képzésbe való bekapcsolódásra, illetve hogy a szakképzettségi szempontból hátrányosabb régiók kedvezőbb helyzetbe jussanak, a program tervezése során regionális keretszámokat szükséges meghatározni, figyelembe véve a területi szinten foglalkoztatottak, szakképzettek arányát.

A képzési programok lehetőséget kínálnak a résztvevőknek arra, hogy

- ▶ befejezzék az általános iskolát azok, akiknek ez tanköteles életkorukban nem sikerült és rendelkeznek legalább a 6. osztály befejezését igazoló bizonyítvánnyal, valamint a megszerzett ismeretek alapján bekapcsolódhassanak a szakképzésbe,
- ▶ megszerezhessék a szakképzés megkezdéséhez szükséges kompetenciákat azok, akiknek a program időtartama nem teszi lehetővé az általános iskola befejezését, de a megfelelő kompetenciák megszerzése esélyt ad a szakképzésbe való bekapcsolódásra,
- ▶ az egyes szakképzések megkezdéséhez szükséges iskolai végzettséggel rendelkezők megszerezzék az állam által elismert, illetve akkreditált felnőttképzési program szerinti szakképzettséget. Ennek során elsősorban

olyan szakmákat sajátíthatnak el, amelyek iránt a rendelkezésre álló információk alapján kereslet mutatkozik a munkaerőpiacon, vagy amelyek tekintetében az egyén munkáltatói szándéknyilatkozattal rendelkezik,

- ▶ azok a felnőttek, akik már rendelkeznek valamilyen szakmai előképzettséggel, magasabb szintű, hiányszakmára irányuló szakképesítést szerezzenek,
- ▶ az elavult szakmával rendelkező felnőttek olyan új szakképesítést szerezzenek, amely iránt kereslet mutatkozik a munkaerőpiacon.

Ezen kívül lehetőséget kell biztosítani a közmunkában részt vevő személyek részére is, hogy szakmai képzésben vegyenek részt. Ezáltal olyan tudást, illetve képesítést szerezhetnek, ami megnyitja a lehetőséget számukra a nyílt munkaerőpiacon való elhelyezkedésre. A közmunka így módon a foglalkoztathatóság és a munkaerő-piaci esélyek javításának eszközévé válik.

Munkaerő-piaci kulcskompetenciák fejlesztése

Az idegen nyelvi és informatikai kompetenciák fejlesztésének szükségességét a magyar lakosság igen alacsony fokú idegennyelv-tudása, valamint a digitális írástudás alacsony szintje indokolja. A 2005. évi mikrocenzus adatai szerint a 15 éves és idősebb népességnek csupán az egynegyede beszélt valamilyen idegen nyelvet, az Eurostat 2007. évi felvétele szerint az idegen nyelvet nem beszélők aránya 74,8%, ami kirívóan magasnak számít az EU tagállamai között. Még a felsőoktatásban is komoly probléma az idegen nyelv tudásának hiánya: 2009-ben a végzősök negyede nem kaphatta meg az oklevelét az előírt nyelvvizsga hiánya miatt. A támogatás révén – az egyéni hozzájárulással kiegészülve – olyanok számára is megnyílik az idegen nyelvi és informatikai kompetenciák fejlesztésének lehetősége, akik egyébként nem tudnának a képzésben részt venni.

A Versenyképes tudás megszerzésének támogatása prioritás várható eredményei

- ▶ Javul a munkavállalók versenyképessége és ezáltal az őket alkalmazó vállalkozásoké is;
- ▶ Az alacsony iskolai végzettségűek munkaerő-piaci esélyei javulnak a felzárkóztató és szakmai képzések révén;
- ▶ A nyelvtanulás és az informatikai készségek fejlesztése széles körben elérhetővé válik azok számára is, akiknek eddig nem volt lehetőségük erre.

6.5. A SZAKKÉPZÉS RENDSZERÉNEK FEJLESZTÉSE

Helyzetkép

A szakképzésben napjainkra kialakult helyzet két évtizedes folyamat következménye. A rendszerváltáskor összeomlott, majd a termelő ágazatok leépülése mellett a szolgáltató ipar irányába átstrukturálódó gazdaság nehéz helyzetbe hozta a szakképzést. Az állami vállalatok megszűnésével, privatizációjával egyidejűleg felszámolták azokat az üzemi gyakorlóhelyeket is, ahol a szakiskolai és szakközépiskolai tanulók gyakorlati képzése folyt. Az iskolák ezért – kényszerpályán – olyan szakmákat oktattak, amelyekhez biztosítani tudták a személyi és tárgyi feltételeket. Ezek a szakmák azonban szerkezetükben és tartalmukban sem igazodtak az átalakuló gazdaság szakemberigényéhez. Ezt a felnőttképzés felértékelődése sem tudta megfelelő mértékben kompenzálni. A tömeges munkanélküliség kezelése érdekében átmeneti megoldásként a fiatalok képzésben tartása lett a cél: törvényi szinten is lehetővé vált egyfelől a második szakképesítés ingyenes megszerzése, másfelől a szakképző iskolák képzési idejébe is bekerült az általános műveltséget adó szakasz.

Az ezredfordulót követő évekre nyilvánvalóvá vált, hogy a helyzet tarthatatlan. A tankötelezettségi korhatár 18 évre emelése, az alapozó közismereti szakasz 10 évfolyamra növelése nagyon sok fiatalot elrettentett a tanulástól. A szakiskola 9–10. évfolyamán a bukás és a lemorzsolódás soha nem látott méreteket öltött, egyre többen léptek ki az iskolarendszerből befejezett iskolai végzettség és szakma nélkül. A szakmunkás bizonyítványt szerzett fiatalok jelentős része (kb. 40%-a) pedig nem tudott elhelyezkedni, aminek oka részben az volt, hogy a gazdaság nem igényelte a megszerzett szakképesítést, részben pedig az, hogy a pályakezdők szakmai tudása rendkívül alacsony szintű volt.

A Szakképzés rendszerének fejlesztése prioritás céljai

- A szakképzés járuljon hozzá a foglalkoztatási szint emeléséhez és a gazdasági növekedéshez;
- Olyan szakképzési struktúra jöjjön létre, amellyel biztosítható a munkaerő-piaci kereslet és kínálat egyensúlya;
- A szakképzésbe fektetett egyéni és társadalmi források hasznosuljanak.

A Szakképzés rendszerének fejlesztése prioritás alprogramjai

A gazdaság igényeihez igazodó szakképzés támogatása

A szakképzési feladatellátásban több mint egy évtizede kiemelt szerepet vállaló Magyar Kereskedelmi és Iparkamarával együttműködve kell kiterjeszteni a duális képzést Magyarországon. E képzés lényege, hogy a szakképzésben a feladatokat, hatásköröket megosztva gyakorolják az iskolák és a gazdálkodó szervezetek.

Az iskolák felelősek a szakma elméleti képzéséért, míg a vállalkozások végzik a tanulók gyakorlati képzését – valós munkahelyi körülmények között, ahol értelmes feladatot végezhetnek a fiatalok, szert tehetnek munkatapasztalatra, megtanulják a munkatársakkal való együttműködést, ami az iskola és a munka közötti kapcsolat fontos alapja. Általános tapasztalat, hogy az ilyen képzésben részt vevő fiatalok könnyebben és gyorsabban találnak állást a végzést követően.

Kiemelt feladat a gazdaságot képviselő szervezetek szerepének további növelése a szakképzésben. A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, mint köztestület alkalmas arra, hogy feladatokat vegyen át az államtól, és azt a gazdasági szervezetek igényeinek megfelelően lássa el, az adott keretek között gyakorolja az átruházott jogköröket.

A szakképzési rendszer átalakítása elsősorban szabályozási és intézményi változtatásokat igényel, amelyek túlmutatnak a fejlesztéspolitikai keretein. Az Új Széchenyi Terv keretében támogatandó intézkedések ezeket egészítik ki, elsősorban az alábbi fő irányok mentén:

- ▶ A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara szakképzésben vállalt szerepének erősítése, az átvállalt feladatok ellátásának támogatása;
- ▶ A szak- és felnőttképzés területén szerzett magyar tapasztalatok átadása a szomszédos, Kárpát-medencei régióhoz tartozó országok szak- és felnőttképzéssel foglalkozó intézményei, valamint munkaügyi központjai számára.

A Szakképzés rendszerének fejlesztése prioritás várható eredményei

- ▶ Erősödik a gazdasági szereplők befolyása a képzés tartalmára és szerkezetére;
- ▶ Javul a képzési rendszer „reagáló képessége”, rugalmassága;
- ▶ Erősödik a vállalkozások szerepe a gyakorlati képzés megvalósításában.